

AUTOR OSCAROVÉHO SCENÁRA KÓD ENIGMY

GRAHAM MOORE

THOMAS EDISON

TEĽ.

KTO OVLÁDNE

ELEKTŘINU.

PREMENÍ NOC

NA DEŇ

GEORGE
WESTINGHOUSE

NIKOLA TESLA

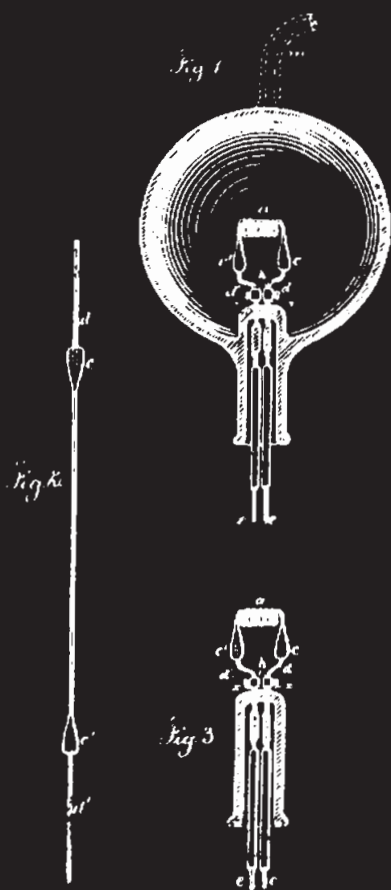

POSLEDNÉ DNI NOCI

POSLEDNĚ DNI NOCI

No. 223,898.

Patented Jan. 27, 1880.

Witnesses

Chas. M. Smith
Geo. W. McKim

Inventor
Thomas A. Edison

For Leonard W. Perrett

eng.

**GRAHAM
MOORE**

**POSLEDNĚ
DNI NOCI**

**Z ANGLIČTINY PRELOŽIL
PATRIK ROŤKO**

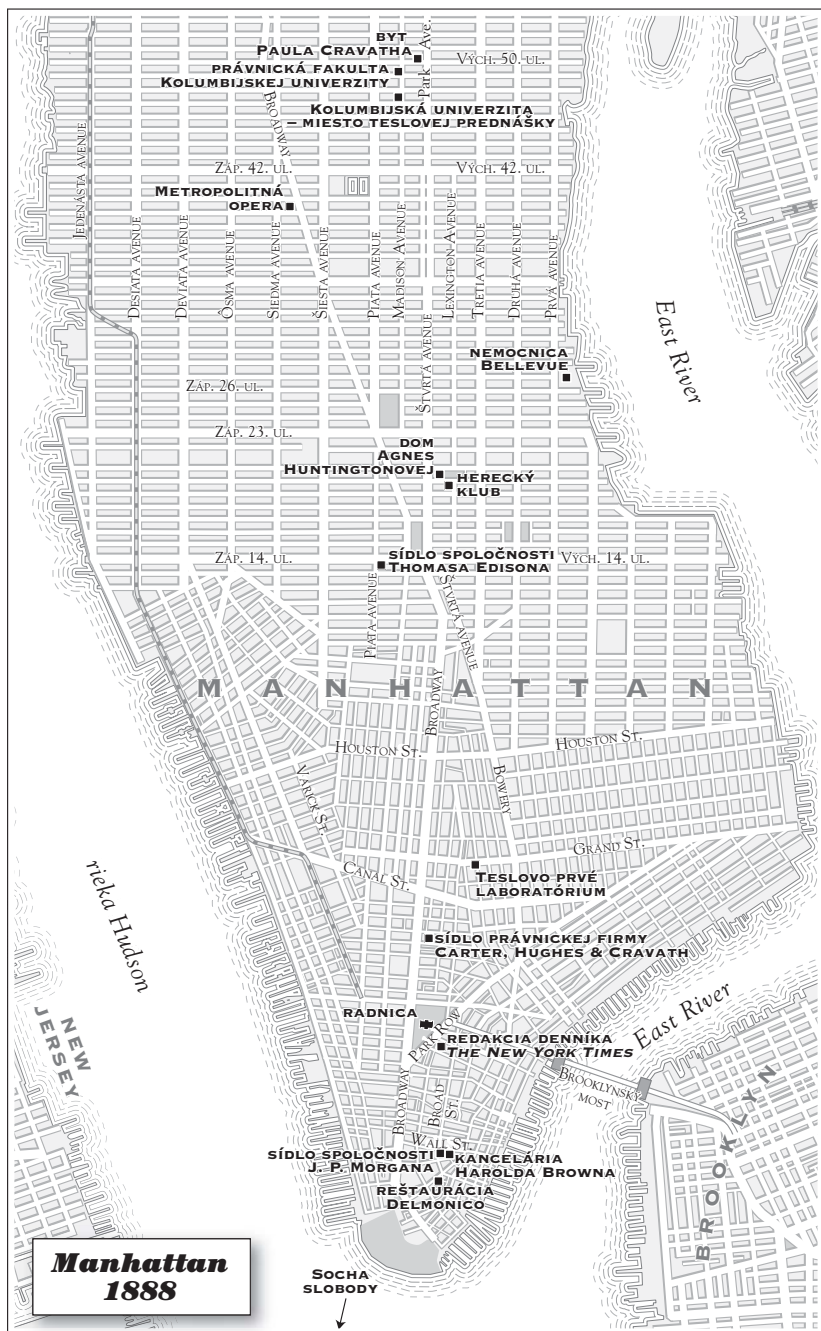
slovart

Copyright © 2016 by Graham Moore
Map copyright © 2016 by David Lindroth
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2017
Translation © Patrik Rolko 2017

ISBN 978-80-556-2798-4

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat'
ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými,
ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom
súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne,
bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

*Venujem svojmu starému otcovi
doktorovi Charliemu Steinerovi, ktorý ma
naučil vážiť si vedu, keď ma v deviatich
rokoch vzal na exkurziu do Bellových
laboratórií. Stal sa pre mňa vzorom
inteligencie, láskavosti a slušnosti,
ktorému sa každý deň snažím vyrovnať.*

PRVÁ ČASŤ VÝBEŽKY

*Nechápete, že Steve Jobs nemá ani
šajnu o technológiách? Je to len vynikajúci
obchodník... O technických veciach
nevie vôbec nič a v deväťdesiatich
deviatich percentách z toho, čo
hovorí a čo si myslí, sa mýli.*

BILL GATES

POSLEDNÉ DNI NOCI

*Ľudia newedia, čo chcú,
kým im to neukážete.*

STEVE JOBS

11. MÁJA 1888

V ten deň, keď sa Paul prvý raz stretol s Thomasom Edisonom, videl muža, ktorý niekoľko metrov nad ulicou Broadway zhorel zaživa.

K upáleniu došlo v piatok krátko pred poludním. Práve nadišiel čas obedňajšej prestávky. Paul vyšiel z budovy, kde sídlila jeho firma, a vykročil na ulicu plnú ľudí. Jeho impozantná postava sa v prúde ponáhľajúcich sa chodcov nedala prehliadnuť: stodeväťdesiat centimetrov, široké plecia, dohľadka oholená tvár. Na sebe mal čierny kabát, vestu a dlhú kravatu, všetko zladené tak, ako sa na mladého newyorského právnikatriilo. Vlasý bezchybne rozdelené na ľavej polovici hlavy dokonalou cestičkou mu len nedávno začali na bokoch nebadane ustupovať z čela. Mal dvadsaťšesť rokov, ale vyzeral staršie.

Keď sa Paul vmiešal do davu, úchytom si všimol mladíka v uniforme spoločnosti Western Union. Stál na rebríku a babral sa s elektrickým vedením, hrubými čiernymi káblami, ktoré len nedávno začali prerezávať oblohu nad mestom. Križovali sa na nej s tenšími, staršími drôťmi telegrafného vedenia a nárazový jarný vietor ich často zamotával do pevného uzla. Jeden takýto uzol sa pracovník spoločnosti Wes-

tern Union práve snažil rozmotat'. Vyzeral pritom ako malé dieťa, čo zmätene zápasí s obrovskými šnúrkami do topánok.

Paul myslel na šálku dobrej kávy. Finančná štvrť, v ktorej pracoval, bola preňho stále nová, rovnako ako sídlo jeho právnickej firmy na treťom poschodí kancelárskej budovy na Broadwayi s popisným číslom 346. Ešte sa nerozhodol, ktorá z miestnych kaviarní sa stane jeho obľúbenou. Navštevoval jednu na Walker Street. A tiež jednu na Baxter Street, s kohútom na vstupných dverách, mala pomalšiu obsluhu, zato modernejšie vybavenie. Paul bol unavený. Čerstvý vánok na tvári mu robil dobre. Dnes vonku ešte nebol. Minulú noc prespal v kancelárii.

Keď uvidel prvú iskru, neuvedomil si hneď, čo sa deje. Mladík na rebríku uchopil jeden z káblov a mocne ním šklbol. Ozval sa zvláštny praskavý zvuk a muž sa roztriasol. Neskôr si Paul spomenie, že videl aj akýsi záblesk, hoci v tej chvíli si nebol vôbec istý, čo to je. Mladík v snahe nestratiť rovnováhu zašmátral voľnou rukou vo vzduchu a rýchlo sa chytil druhého drôtu. A to, ako Paul neskôr pochopil, bola osudná chyba. Vytvoril tak spoj. Stal sa živým vodičom elektrického prúdu.

A potom začali mladíkovi z oboch rúk sršať oranžové iskry.

V tej chvíli bolo na ulici najmenej dvesto ľudí a všetci ako na povel pozreli jeho smerom. Finančníci vo vysokých klobúkoch so širokou striedkou, asistenti burzových obchodníkov, ktorí sa ponáhľali s tajnými správami na Wall Street, sekretárky v tmavých modrozelených sukniach a rovnako strohých kabátikoch, účtovníci, ktorí si odskočili na rýchly sendvič, dámy v elegantných šatách, čo si sem predĺžili prechádzku po parku na Washingtonovom námestí, miestni politici, ktorým sa už zbierali slinky na obľúbené pečené kačice. Tých všetkých dopĺňal konvoj drožiek, natriasajúcich sa na nerovnej ceste vydláždenej mačacími hlavami. Broadway bola tepnou, ktorá vlievala život celému dolnému Manhattanu. Bohatstvo doposiaľ ukryté pred svetom si práve tu razilo cestu na povrch.

Paul sa dočítal v ranných novinách, že John Jacob Astor je už oficiálne bohatší než anglická kráľovná.

Všetky oči spočinuli na mužovi vo vzduchu. Z úst mu vyšľahol modrý plameň a zapálil mu vlasy. Odev mu zhorel do sekundy. Telo sa bezvládne zhuplo. Ruky zostali omotané okolo drôtov, nohy sa hompálali na rebríku. Visel tam ako Ježiš pribitý na kríži. Modrý plameň mu spaľoval kožu na tvári a obnažoval kosti.

Zatiaľ sa neozval jediný výkrik. Dokonca ani Paul si nebol istý, čo sa mu vlastne odohráva pred očami. Videl násilnú smrť už veľakrát. Vyrástol na farme v Tennessee. Smrť a zomieranie na brehoch rieky Cumberland neboli ničím zvláštnym. Ale ešte nikdy nezažil niečo také.

Po niekoľkých sekundách začala mužova krv stekať na hlavy mladých kolportérov, ktorí stáli v nemom úžase priamo pod ním. Zdesené výkriky spustili paniku. Ľudia sa splašene rozutekali na všetky strany. Muži vrážali do žien a malí kolportéri kľučkovali medzi nimi. Nemali žiadny konkrétny cieľ, chceli sa len dostať čo najrýchlejšie z ulice, pričom si z vlasov zmetali spaľené kusy ľudského mäsa.

Kone sa vzpínali na zadné a prednými hrabali vysoko vo vzduchu. Divoko mávali kopytami pred očami vystrašených kočišov. Paul stál ako prikovaný, až kým neuvidel predavača novín, ktorý spadol priamo pred kolesá kočiaru ťahaného dvojzáprahom. Žrebce sa strhli a splašene vyrazili vpred. Paul neváhal ani sekundu. Priskočil k chlapcovi, chytil ho za plece a odtiahol z cesty.

Rukávom kabáta zotrel špinu a krv chlapcovi z tváre. Ten sa mu však vytrhol a utekal ďalej s davom, skôr než sa Paul stihol presvedčiť, či nie je zranený.

Paul si sadol k neďalekému telegrafnému stĺpu. Žalúdok mal ako na vode. S námahou lapal po dychu. Snažil sa upokojiť.

Uplynulo ďalších desať minút, kým sa ozvalo zvonenie oznamujúce príchod hasičov. Krátko nato sa na odpudivú scénu prirútil voz s cisternou ťahaný tromi koňmi. Šiesti muži

v čiernych uniformách pozreli na oblohu a neverili vlastným očiam. Jeden z nich sa inštinktívne vrhol na hadicu pripojenú k parnému čerpadlu, ostatní len zhrozene stáli a vypliešťať oči. Nikto z nich takýto oheň ešte nezažil. Toto bola elektri-na. A to desivé blýskanie vytvorené človekom bolo rovnako záhadné a nepochopiteľné ako biblická pohroma.

Paul sedel ako zmrazený celú ďalšiu trištvrtéhodinu. Tolko trvalo vystrašeným hasičom, kým odstránili zuhoľnatené telo z elektrického vedenia. Ukladal si do pamäti každý detail. Nie preto, aby si všetko pamätal, ale aby na to mohol zabudnúť.

Paul bol právnik. A takto pracoval jeho mozog ovplyvnený prvými rokmi jeho zatiaľ krátkej kariéry. Nachádzal útechu v podrobnostiach. Iba encyklopedickou znalosťou každého detailu sa dokázal zbaviť smrtelnej úzkosti.

Paul bol profesionálny tvorca historiek. Rozprávač výstižných príbehov. Vzal sériu samostatných udalostí, vyhodil z nich všetko, čo považoval za zbytočné, a šikovne ich zoradil. Jednotlivé obrazy toho dopoludnia – rutinná práca, školácka chyba, ruka, čo zvierá drôt, ulica plná ľudí, iskra, chlapec špinavý od krvi, mŕtvola, z ktorej odpadávajú kusy mäsa – budú zostavené do súvislého príbehu. Ten príbeh bude mať svoj začiatok, stred aj koniec ako všetky ostatné. Dospeje k svojmu záveru a skončí sa. Rovnako ako jeho čaro. Keď si ho Paul v duchu prerozpráva, zabalí ho do imaginárnej škatuľky a odloží. Vráti sa k nemu iba vtedy, keď to bude nevyhnutné. Správne zostavený príbeh ochráni jeho myseľ pred hrôzou prvopočiatocnej spomienky.

Paul dobre vedel, že aj skutočný príbeh je fikcia. Je to nástroj útechy, po ktorom siahame, keď si chceme usporiadať chaotický svet naokolo do niečoho, čomu rozumieme. Je to poznávací aparát, oddeľuje zrnko od pliev, emócie od dojmov. Reálny svet je preplnený udalosťami, prekypuje všelijakými príhodami. Väčšinu z nich neberieme vo svojich príbehoch na vedomie, ak nás k nim neprivedie nejaký vážny dôvod alebo motivácia. Každý príbeh je invencia, technologický vyná-

lez podobný tomu, čo mužovi na rebríku v to predpoludnie zoškvaril kožu. Dobrý príbeh môže mať za určitých okolností rovnako nebezpečný účinok.

Príbehy, ktoré rozprával Paul, mali, pochopiteľne, morálny charakter. Vystupovali v nich len zneužívané osoby a ich tyrani. Ľudia brániaci si svoju česť a klamári. Obete podvodov a zlodeji. Paul zostavoval tieto postavy s puntičkárskou starostlivosťou, až kým oprávnenosť jeho žaloby – alebo obhajoby – nebola dokonale presvedčivá. Jeho úlohou v role právneho zástupcu v civilných sporoch nebolo predostierať fakty, ale zostavovať z nich príbehy, ktoré viedli k jednoznačnému morálnemu úsudku. Presne to bolo účelom Paulových príbehov – poskytnúť nevyvrátený pohľad na svet. A keď bol tento svet opäť usporiadaný a zaslúžená odmena vyplatená, vytratiť sa. Smelý začiatok, napínavý stred, uspokojivý koniec, možno nejaký malý zvrat na záver a potom... koniec. Uložiť do škatule, označiť katalógovým číslom a založiť na bezpečné miesto do archívu.

Nato, aby sa aj dnešná udalosť vytratila z mysle, stačilo, aby si ju Paul v duchu prerozprával. Pripomenul si jednotlivé obrazy a opäť sa k nim vrátil. Spasenie prostredníctvom opakovania.

Ako sa však ukázalo, horiaca mŕtvola nad ulicou Broadway nebolo to najdesivejšie, čo Paul Cravath v ten deň zažil.

Neskoro večer – keď jeho osobná sekretárka bola už dávno doma vo svojom byte v Yorkville a jeho starší partneri vo svojich trojpodlažných rezidenciách na Piatej avenue, dávno po tom, čo Paul odložil návrat do svojho staromládeneckého bytu na Pätnástej ulici a namiesto toho popísal toľko strán poznámkami svojím luxusným perom z prírodného kaučuku značky Waterman, že mu na pravom prostredníku navrel pluzgier – zaklopal na dvere kancelárie poslíček. Niesol telegram.

„Žiadam Vás, aby ste sa sem bezodkladne dostavili,“ stálo v ňom. „Musím sa s Vami veľmi dôverne porozprávať. T. Edison.“

ČARODEJNÍK Z MENLO PARKU

*Žiadne pravidlá neexistujú.
Snažíme sa niečo dokázať.*

**THOMAS EDISON,
HARPER'S MAGAZINE, SEPTEMBER 1932**

Paul schmatol kabát, upravil si kravatu a zamieril k dverám. Angažoval sa v súdnom spore proti Thomasovi Edisonovi už takmer šesť mesiacov, ale osobne sa s týmto najslávnejším vynálezcom na svete ešte nestretol.

Edison sa dozaista dopočul o dnešnom nešťastí. Muž zabitý elektrickým prúdom na ulici priamo na očiach verejnosti. Nebolo nijakých pochyb o tom, že si už pripravuje aj adekvátne odpoveď. Ale čo chce od Paula?

Skôr než Paul opustil kanceláriu, vytiahol zo zásuvky zložku, vybral z nej niekoľko dokumentov a vložil si ich do vnútorného vrečka na kabáte. Nech už Edison plánoval čokoľvek, Paul mal preňho nachystané vlastné prekvapenie.

V takúto neskorú hodinu bola takmer celá Broadway ponorená do tmy. Tých pár plynových lúč, ktoré miestami osvetľovali ulicu, vrhali na dlažbové kocky mdlé žlté svetlo. Len jedno miesto sa žiarivo trblietalo v diaľke. Wall Street na južnom konci medzi ponurými ulicami Manhattanu pripomínala pevnosť z jasného elektrického svetla.

Paul sa otočil k temnému severu a privolal si kočiar.

„Piata avenue, dom číslo šesťdesiatpäť,“ oznámil kočišovi. Slávne laboratórium spoločnosti Edison General Electric Company sa stále nachádzalo v New Jersey, ale riaditeľstvo sídlilo na oveľa exkluzívnejšej adrese.

Muž sa zvrtol a pozrel na Paula. „Idete navštíviť Čarodejníka, pane?“

„Tak mu matka určite nehovorí.“

„Jeho matka je už dávno na onom svete,“ odvetil kočiš. „To neviete?“

Mýty, ktoré sa vytvárali okolo Edisona a jeho života, neprestávali Paula prekvapovať. V priebehu necelých desiatich rokov, čo sa Edison aktívne zapájal do verejného života, stihol zo seba urobiť novodobého Johnneho Appleseeda. Bolo to na zlosť, ale rozhodne mu nebolo možné uprieť značnú šikovnosť.

„Je to len ľudská bytosť,“ povedal Paul. „Bez ohľadu na to, čo o ňom píše *The Sun*.“

„Robí zázraky. Blesky v sklenej fľaši. Hlasy v medenom drôte. No povedzte, aký človek také niečo dokáže?“

„Bohatý.“

Kone ich viezli klusom po Broadwayi. Minuli vyludnenú Houston Street aj luxusné domy na Pätnástej ulici. Ostrov bol ponorený do tmy, až kým neodbočili na Piatu avenue. Celá avenue bola zaliata ostrým svetlom elektrických lúčov. Väčšinu ulíc v New Yorku osvetľoval v noci svietiplyn, blikal v pouličných lampách roztrúsených po meste už dobrých sto rokov. Nedávno však hrstka bohatých obchodníkov vybavila svoje rezidencie a firemné sídla novými elektrickými lampami. Deväťdesiatdeväť percent elektriny v Amerike sa sústredilo v niekoľkých uliciach a ich názvy boli každému dobre známe: Wall Street, Madison Avenue, Tridsiata štvrtá ulica. Ich nočné osvetlenie bolo každý deň silnejšie o ďalšiu budovu pripojenú k elektrickému prúdu. Káble napnuté vysoko vo vzduchu a ťahajúce sa okolo celého radu domov vyzerali ako obranný val. Paul sa díval na Piatu avenue a videl pokrok.

Ale vedel aj to, že ak uspeje, stane sa svedkom zániku Edisonovho svetelného impéria.

Paul vošiel do domu číslo šesťdesiatpäť presne o jedenástej. Mohutní zavalití chlapi strážiaci v hale nijako neskrývali svoje zbrane. Ich bojactívny postoj bol úplne zbytočný. Do tohto domu by vstúpil nebojácne iba úplný hlupák.

Na úpätí veľkého schodiska uprostred haly stál bradatý muž v stredných rokoch. S vážnym výrazom na tvári podal Paulovi ruku. „Charles Batchelor,“ predstavil sa.

„Viem, kto ste,“ odvetil Paul. Batchelor bol Edisonova pravá ruka, šéf jeho laboratória a zároveň jeho hlavná gorila. Keď Edison potreboval vyhrabať na niekoho špinu, Batchelor sa o to postaral. Noviny tvrdili, že tí dvaja sú ako siamské dvojčatá, jeden bez druhého neurobia ani krok. Batchelor však na rozdiel od svojho zamestnávateľa zásadne neposkytoval nijaké rozhovory. Jeho tvár sa nikdy neobjavila na titulnej strane vedľa Edisonovej.

„Už vás čaká,“ povedal stroho Batchelor. Odviedol Paula po schodoch až na najvyššie podlažie, kde sa nachádzala Edisonova pracovňa. Batchelor otvoril dvojkrídlové dubové dvere a voviedol Paula do miestnosti, potom sa postavil mlčky k dverám. Kým nedostal ďalšie inštrukcie, stal sa neviditeľným.

Pracovňa bola zariadená prepychovým nábytkom. Kreslá čalúnené kozinou, leštený mahagónový stôl s množstvom elektrických prístrojov, skladacia posteľ v protihlhom rohu. Povrávalo sa, že Edison spí len tri hodiny denne. Paul tomu veľmi neveril, ako napokon väčšine fám, ktoré sa týkali Thomasa Edisona.

Na stenách so vzorkovanými tapetami viseli v pravidelných rozstupoch nádherné elektrické lampy, tvarom pripomínali ružové kvety. Šírilo sa z nich neuveriteľne jasné a ostré svetlo.

Paul si pozrel na ruky. Uvedomil si, že ich nikdy nevidel pod elektrickým osvetlením. Zreteľne rozoznával modré žilky rozvetvujúce sa pod pokožkou, pehy, jamky, jazvy, nečistoty, všetky nepekné nerovnosti, ktoré sa tam nazbierali za tých

dvadsaťšesť rokov. Videl aj svoj charakteristický prostredník, šklbalo ním vždy, keď bol nervózny. Paul mal pocit, že v novom svetle vyzerá aj on úplne inak. Stačilo žeraviace vlákno žiarovky, a razom bol z neho niekto, o kom by ani nesníval.

Thomas Edison sedel za tmavým mahagónovým stolom a fajčil cigaru.

Nebol taký škaredý, ako si ho Paul predstavoval, dokonca ani taký tučný ako na fotografiách, kde hrdo vystrkoval výraznú širokú bradu. Vlasy mal strapaté ako školák, hoci už prekročil štyridsiatu. Ktorýkoľvek iný menej významný muž v jeho veku by s takým účesom vyzeral starší, ale u Edisona bol znamením, že ho zaujímajú oveľa dôležitejšie veci. Paul v ostrom svetle videl dokonca aj jeho sivé dúhovky.

„Dobrý večer.“

„Prečo som tu, pán Edison?“

„Idete priamo na vec. To si u právnika cením.“

„Nie som váš právnik.“

Edison zvedavo zdvihol obočie a posunul pred neho akýsi papier. Paul zaváhal, predtým než vykročil k stolu. Nechcel sa vzdať svojej pozície. Zároveň ho však lákalo zistiť, čo preňho Edison má.

Bola to maketa titulnej strany denníka *The New York Times*. SMRŤ MEDZI DRÔTMI, kričal titulok. ŠOKUJÚCE PREDSTAVENIE – ELEKTRIKÁR SA UPIEKOL V ROZVODNEJ SIETI. Nasledoval text, v ktorom autori otvorene brojili proti elektrickej energii a dramaticky poukazovali na jej nebezpečenstvo. Spochybňovali bezpečnosť elektrických káblov prenášajúcich mocnú a dosiaľ nedostatočne preskúmanú energiu po celom meste.

„To je zajtrajšie vydanie,“ poznamenal Paul. „Ako ste sa k nemu dostali?“

Edison neodpovedal. „Tá vaša firmička, akože sa volá? Nešídli náhodou neďaleko miesta toho nešťastia?“

„Videl som to na vlastné oči.“

„Vážne?“